

FIKİH MEZHEPLERİ VE TAKLİD

Doç. Dr. İbrahim PAÇACI
ASÜ İslami İlimler Fakültesi

GÖRÜŞ AYRILIĞININ SEBEPLERİ

Hız. Peygamber döneminde, ahabın görüş ayrılığı söz konusu değildir. Hız. Peygamber'den sonra görüş ayrılığı başlamıştır. Bu ihtilafların sebepleri şunlardır:

A. Hadisle ilgili sebepler;

1. Hadisin bilinmemesi,

2. Hadis kabul şartlarındaki farklılık.

B. Kitap ve sünnette geçen bazı kelime ve cümlelerin farklı anlaşılması,

C. İctihat usul ve gücünün farklılığı,

D. Sosyal veya tabii şartların etkisi.

GÖRÜŞ AYRILIĞININ SEBEPLERİ

Hız. Peygamber döneminde, ahabın görüş ayrılığı söz konusu değildir. Hız. Peygamber'den sonra görüş ayrılığı başlamıştır. Bu ihtilafların sebepleri şunlardır:

A. Hadisle ilgili sebepler;

1. Hadisin bilinmemesi,

2. Hadis kabul şartlarındaki farklılık.

B. Kitap ve sünnette geçen bazı kelime ve cümlelerin farklı anlaşılması,

C. İctihat usul ve gücünün farklılığı,

D. Sosyal veya tabii şartların etkisi.

GÖRÜŞ AYRILIĞININ SEBEPLERİ

Hız. Peygamber döneminde, ahabın görüş ayrılığı söz konusu değildir. Hız. Peygamber'den sonra görüş ayrılığı başlamıştır. Bu ihtilafların sebepleri şunlardır:

A. Hadisle ilgili sebepler;

1. Hadisin bilinmemesi,

2. Hadis kabul şartlarındaki farklılık.

B. Kitap ve sünnette geçen bazı kelime ve cümlelerin farklı anlaşılması,

C. İctihat usul ve gücünün farklılığı,

D. Sosyal veya tabii şartların etkisi.

GÖRÜŞ AYRILIĞININ SEBEPLERİ

Hız. Peygamber döneminde, ashabın görüş ayrılığı söz konusu değildir. Hız. Peygamber'den sonra görüş ayrılığı başlamıştır. Bu ihtilafların sebepleri şunlardır:

A. Hadisle ilgili sebepler;

1. Hadisin bilinmemesi,

2. Hadis kabul şartlarındaki farklılık.

B. Kitap ve sünnette geçen bazı kelime ve cümlelerin farklı anlaşılması,

C. İctihat usul ve gücünün farklılığı,

D. Sosyal veya tabii şartların etkisi.

GÖRÜŞ AYRILIĞININ SEBEPLERİ

Hız. Peygamber döneminde, ahabın görüş ayrılığı söz konusu değildir. Hız. Peygamber'den sonra görüş ayrılığı başlamıştır. Bu ihtilafların sebepleri şunlardır:

A. Hadisle ilgili sebepler;

1. Hadisin bilinmemesi,

2. Hadis kabul şartlarındaki farklılık.

B. Kitap ve sünnette geçen bazı kelime ve cümlelerin farklı anlaşılması,

C. İctihat usul ve gücünün farklılığı,

D. Sosyal veya tabii şartların etkisi.

GÖRÜŞ AYRILIĞININ SEBEPLERİ

Hız. Peygamber döneminde, ashabın görüş ayrılığı söz konusu değildir. Hız. Peygamber'den sonra görüş ayrılığı başlamıştır. Bu ihtilafların sebepleri şunlardır:

A. Hadisle ilgili sebepler;

1. Hadisin bilinmemesi,

2. Hadis kabul şartlarındaki farklılık.

B. Kitap ve sünnette geçen bazı kelime ve cümlelerin farklı anlaşılması,

C. İctihat usul ve gücünün farklılığı,

D. Sosyal veya tabii şartların etkisi.

FIKİH MEZHEPLERİ

Bu ve benzeri sebeplerle fıkıh mezhepleri doğmuştur. Ancak, dördüncü hicrî asırdan önce halk bilinen dört mezhebe ayrılmadığı gibi, fıkıh mezhepleri de dörtten ibaret değildi. Bilinen dört mezhebin dışında, *Hasan el-Basrî, el-Evzâî, Süfyan es-Sevrî, el-Leys b. Sa'd, Süfyân b. Uyeyne, İshak b. Rahaveyh, Ebû Sevr, Dâvûd ez-Zâhirî* ve *İbn Cerîr et-Taberî*'nin mezhepleri meşhurdur. Bunların her birinin farklı içtihat usulleri, görüşleri ve çeşitli bölgelere yayılmış tabileri vardı. Ancak çeşitli sebeplerle tarihe karışmıştır.

TAKLÎD VE BİR MEZHEBE BAĞLILIK

BİR MEZHEBE BAĞLILIK

Dördüncü asra kadar bir kimsenin, dinî-amelî hayatında bir mezhebe bağlanmasının gerekliliğini ortaya atan olmamıştır. Tatbikatta, müçtehit olmayanlar, herhangi bir müçtehitten meselesinin hükmünü sorar aldığı fetvaya uyabilir, fakat artık bütün meselelerini aynı müçtehide sorma mecburiyetini hatırına bile getirmezdi.

Mezhep taassubu başladıktan sonra, bir mezhebe bağlılığın lüzumu da tartışılmaya başlanmıştır.

TAKLÎD VE BİR MEZHEBE BAĞLILIK

TAKLÎD – İTTİBÂ'

Taklîd, “hüccet ve delilsiz olarak başkasının sözünü kabul etmek.”, “sözü hüccet olmayanın sözüne göre, delilsiz olarak amel etmek” anlamına gelir. Buna göre, Kitap, sünnet, icmâ'dan dayandığı delili bilinmeksizin, bir müçtehit veya mukallidin sözünü alıp onunla amel etmekle taklit meydana gelmiş olur. Mukallit, delile değil, hükmü çıkaran alime itimat etmektedir.

Buna karşılık, görüşünü aldığı müçtehidin deliline bakarak içtihadına iştirak etmek suretiyle reyini benimsemeye taklit değil, *ittiba'* denir.

TAKLÎD VE BİR MEZHEBE BAĞLILIK

TAKLÎDİN HÜKMÜ VE MÜÇTEHİTLERİN GÖRÜŞÜ

İslâm dininde, taklit yerilmiştir. Müçtehit imamlar da taklidi hoş görmemiştir:

İmâm-ı Âzam Ebû Hanîfe ve talebesi Ebû Yusuf şöyle demiştir: “*Nereden söylediğimizi (hükmümüzün delil ve kaynağını) tetkik edip bilmeden bizim re’yimizle fetva vermek hiç kimse için helal değildir.*”

İmâm-ı Azam; “*Bu benim re’yimdir ve elde edebildiğim re’ylerin en iyisidir. Bundan daha iyisini bulan olursa onu kabul ederiz.*” demiştir.

Şu sözler ise İmâm Mâlik’e aittir: “*Ben bir beşerim; hata da ederim isabet de... Re’y ve içtihadımı inceleyin, kitap ve sünnete uyan her sözümü alın, onlara uymayan bütün sözlerimi de terk edin.*”

TAKLÎD VE BİR MEZHEBE BAĞLILIK

TAKLÎDİN HÜKMÜ VE MÜÇTEHİTLERİN GÖRÜŞÜ

İmam Şafiî ise şöyle demiştir: “*Delilsiz ve hüccetsiz olarak bilgi toplayan kimse gece karanlığında odun toplayana benzer; topladığı bir arkalık odunu yüklenirken bunun içinde kendisini sokacak bir yılanın bulunduğunu bilmez.*”

“*Benim kitabımda Rasulullah’ın sünnetine muhalif bir görüş bulursanız, benim sözümü terk ederek Rasulullah’ın sözüne uyun.*”

TAKLÎD VE BİR MEZHEBE BAĞLILIK

TAKLÎDİN HÜKMÜ VE MÜÇTEHİTLERİN GÖRÜŞÜ

Şafiî'nin talebesi Müzenî, muhtasar isimli eserine şöyle başlamaktadır: “*Bu kitabı Şafiî'nin ilminden özetledim. Maksadım öğrenmek isteyenlere kolaylık temin etmektir. Ancak şunu haber vereyim ki, Şafiî, herkesin kendi din hayatının bizzat şuuruna varması ve tehlikeden korunması için, gerek kendini ve gerekse diğer müçtehitleri taklit etmeyi yasaklamıştır.*”

İmam Ahmed b. Hanbel'e göre, delilini incelemeden hiçbir müçtehidin söz ve reyine uyulamaz. Eğer delili sağlam ve sahih ise, buna dayalı hüküm ve fetvası kabul edilir, ki buna taklit değil “*ittiba*” denir. İttiba ise, Hz. Peygamber ve ashabından gelene uymaktır; sonra tâbiûn gelir ki, kişi bunda muhayyerdir.

TAKLÎD VE BİR MEZHEBE BAĞLILIK

TAKLÎDİN HÜKMÜ VE MÜÇTEHİTLERİN GÖRÜŞÜ

Şu sözler de ona aittir: “*Ne beni, ne Mâlik’i, ne Sevrî’yi ve ne de Evzâî’yi taklit et; hüküm ve bilgiyi onların aldığı kaynaklardan al.*”

“*Dinini hiçbir müçtehide ısmarlama, Hz. Peygamber ve ashabından geleni al; sonra tâbiûn gelir ki, kişi bunda muhayyerdir.*”

Eğer mükellef içtihat yoluyla hükümleri anlamaktan aciz kalırsa, hükmünü bilmek ve anlamak istediği meseleyi, ilim ehlinden sorar ve aldığı cevaba göre amel eder.

TAKLÎD VE BİR MEZHEBE BAĞLILIK

TAKLÎDİN HÜKMÜ VE MÜÇTEHİTLERİN GÖRÜŞÜ

Şevkanî'nin şu sözleri konuyu çok güzel bir şekilde açıklamaktadır: “*Selefin çoğu ne müçtehit ne de mukallitti. Sahabe, tâbiûn ve etbâ içinden içtihat seviyesine ulaşamayanlar, muayyen bir müçtehidi taklit etmiyor, onlardan problemleriyle ilgili delilleri sorup öğrenerek bunlara ittiba' ediyorlardı... Bu mezhepler ve delilsiz olarak bir başkasının sözünü kabul ve tatbik manasındaki taklid, nesillerin en hayırlılarından sonra ortaya çıkmıştır.*”

TAKLÎD VE BİR MEZHEBE BAĞLILIK

FARKLI MÜCTEHİTLERİ TAKLÎDİN HÜKMÜ

Herhangi bir mezhebe bağımlı kalmanın gerekli olmadığını kabul edenler, bunun bir kolaylık, genişlik olduğunu, rahmet olduğunu ileri sürmüşler ve Hz. Peygamber'in “*ümmetimin ihtilafi rahmettir.*” (Suyûtî, el-Câmi’u’s-Sağîr, c.1, s.13; Aclûnî, Keşfu’l-Hafâ, c.1, s.64.) mealindeki hadisini delil olarak göstermişlerdir.

Herhangi bir mezhebe bağlılığın gerekliliğini savunmak ne kadar hatalı ve yanlış ise, “*içtihat edemeyen kişi, dilediği müçtehidini taklit edebilir. Zira ümmetin ihtilafi rahmettir.*” demek de doğru değildir.

TAKLÎD VE BİR MEZHEBE BAĞLILIK

FARKLI MÜCTEHİTLERİ TAKLÎDİN HÜKMÜ

Öncelikle ileri sürülen bu hadisin sahih olmadığını, munkatı' olduğunu belirtmek istiyorum. Bu hadisin, ittifakla ilgili ayet ve hadisler karşısındaki durumunun değerlendirilmesini ise sizlere bırakıyorum. Bununla birlikte, bu hadisin Hz. Peygamber'den varit olduğunu kabul etmiş olsak bile, bu anlamda söylenmediği, belki, değişik görüşlerin tartışılmasından, gerçeğin ortaya çıkacağına, fikir ve düşünce özgürlüğüne, farklı görüşlerin tartışıldığı bir ortamda düşünürlerin ufkunun daha geniş olacağına işaret ettiği söylenebilir.

TAKLÎD VE BİR MEZHEBE BAĞLILIK

FARKLI MÜCTEHİTLERİ TAKLÎDİN HÜKMÜ

Doğru sadece bir tanedir. Bütün müctehitler bu doğruya ulaşmak, onu bulmak için gayret sarf etmişlerdir. Eğer doğruya ulaşabilmişlerse iki ecir, hata etmişlerse bir ecir kazanmışlardır. Aynı şekilde, mukallitlerin de, doğruya ulaşmak için gayret sarf etmeleri gerekir. Dolayısıyla, delilsiz olarak, körü körüne taklit etmek yerine, delillerine bakılarak kanaat getirilmesi, yani *ittiba'* edilmesi gerekir.

Nitekim Yüce Allâh şöyle buyurmuştur: “(Ey Muhammed!) Dinleyip de sözün en güzeline uyan kullarımı müjdele. İşte Allah'ın doğru yola ilettiği kimseler onlardır. Gerçek akıl sahipleri de onlardır.” (Zümer 39/17-18.)

TAKLÎD VE BİR MEZHEBE BAĞLILIK

FARKLI MÜCTEHİTLERİ TAKLÎDİN HÜKMÜ

Hız. Peygamber'in, "*pek çok müftü fetva verse de, kalbine danış.*" (Süyûtî, Câmi'u's-Sağîr, c.1, s.40.) hadisi ve "*Ey Vâsıbe! Kendine sor, kalbine danış, iyilik kalbinin huzur bulduğu, içinin kabul ettiği şeydir, kötülük ise, insanlar fetva verseler de, kalbinin tereddüt ettiği, içini tırmalayan şeydir.*" (Ahmed b. Hanbel, Müsned, Müsnedü's-Şamiyyîn, Hadis No: 17313, 17315, 17320; Darimi, es-Sünen, Kitabu'l-Büyu', 2421) hadisi, bu görüşü desteklemektedir.

TAKLÎD VE BİR MEZHEBE BAĞLILIK

SONUÇ

Sonuç olarak; herkesin, hükmü asıl kaynaklarından, Kur'ân'dan ve sünnetten alması gerekir. Buna gücü yetmeyenler ise, bir imama veya müçtehide ittiba' edebilir. *İttiba'* ise körü körüne taklit anlamına gelmeyip, müçtehidin deliline bakarak tercihte bulunmak, onun görüşünü paylaşmak anlamını taşımaktadır.

Bunun için dini bir konuda görüş soran kişi, delilini de sormalı, doğruluğuna kanaat getirdikten sonra bu delile göre amel etmelidir. Vicdanen doğru olduğuna inanmadan bir fetvaya uymak caiz değildir.

TEŐEKKÜR EDERİM...

<http://www.ibrahimpacaci.com.tr>

ipacaci@hotmail.com